

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

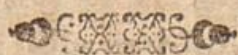
Ant. Augustini Archiep. Tarracon. De Emendatione Gratiani Libri Duo

Agustín, Antonio

Dvisbvirgi ad Rhenvm ; Arnhemii, 1676

I. De titulo libri Gratiani, & de mendis

urn:nbn:de:hbz:466:1-10603

A N T. A U G U S T I N I
A R C H I E P. T A R R A C O N E N S I S

De

E M E N D A T I O N E
G R A T I A N I

Dialogorum libri duo.

L I B E R P R I O R.

D E T I T U L O L I B R I G R A T I A N I ;
E T D E M E N D I S.

D I A L O G U S P R I M U S.

Interlocutores

A. Anton. Augustinus. B. Petrus Ga-
lesius. C. Vincent. Augustinus,
Vincentii F.

. N I S I tibi molestum est
vehementer cupio à te di-
scere; quid sit, quod Romæ
de Gratiani emendatione
tanta cura per tot annos aga-
tur: ut necesse fuerit, à tri-
bus Pontificibus ut audio,
multos amplissimos viros ex Purpuratis suis, &
alios doctissimos homines hac una in re assidue
A versari;

versari. A. Mihi quidem nihil molestiæ adferes, cum à me aliquid postulaveris, quod tibi fore gratum existimem, ea præsertim de re, quæ studiis tuis sit oportuna. Cave enim putes, illius libri lectione, quem Gratiani Decretum falso vocant, si recte scriptum legatur, & ex suis fontibus singula capita deducta sint, quod potissimum in emendatione est, quidquam juris Pontificij studiosis utilius esse. Qua de re aliquid fortasse dicere possum: quid autem Romæ actum sit, aut agatur; diligentius hæc poterit nobis B. narrare. C. Didici ego quidem ab eodem multa, quæ curiosius petebam; quibus Pontificibus, quot viri peritissimi, & quotiens colligerentur; qui ex eis excelleret vel inveniendis, vel discutiendis singulis quibusque; quo etiam pacto quædam privatis studiis paucorum agerentur; quædam omnium collatione emendarentur. Quot etiam libros veteres habuerint, ex quibus ad veterem scripturam, quæ, ut fieri solet, certior est, Gratiani librum perducerent. Hos libros esse aut ipsius Gratiani nomine conscriptos, aut eorum, ex quibus Gratianus illa sumpsisset, tum ex aliorum simili collectione, ut Burchardi, Ivonis, Anselmi, & aliorum id genus; tum ex ipsis, ut modo dicebas, fontibus conciliorum, ut arbitror, libris & Pontificum Romanorum epistulis, & sanctorum virorum scriptis, - & ex
 iure

jure civili : hæc in quam , & alia non pauca B. noster ; sed à te dicebat esse quærendum , quid in ipso volumine tantopere desideraretur. Sed quid est , quod dixisti , falso huic librum Gratiani Decretum dici ? an non ita dicitur , ut Burcharidi , & Ivonis Decretum ? aut librarij nos suis titulis decipiunt , aut ipsi scriptores sic scribi voluerunt , à quorum scriptura hanc etiam emanasse verisimile est. B. Antequam C. nostro respondeas , ego dicam , quod ab illis selectis viris accepi ; in nullo fere veteri libro Gratiani eam inscriptionem exstare : sed hanc ; *Concordia discordantium Canonum*. Sic etiam in melioribus editionibus Antonij Democharis , & Antonij Contij , vox illa Decretum , ut pote inepta , in multitudinis vocem mutata est. Quod in librorum inscriptionibus aptius esse , vel Cicero testis est ; quippe qui noluit de officio , aut de fine scribere , sed de finibus , & de officiis. Itaque *Decretorum collectanea* Demochares , *Decretorum canonicorum collectanea* Contius inscripserunt. Decretorum vero collectionem esse hanc nemo negaverit , non unius decreti explanationem. Sic etiam dicimus Decretorum Doctorem , non Decreti , juris Pontificij consultum. C. Non equidem nego , Decreta Pontificum aptius dici , ut Magistratum decreta in jure civili , unde etiam Decretalium epistularum appellatio manavit , cum

A 2   decerni

decerni aliquid in singulis epistulis videamus. Sed putabam Gratianum eam vocem à Burchardo, & Ivone accepisse. B. Ne hoc quidem in veteribus libris affirmant inveniri. A. Recte tu de Gratiani, & Burchardi inscriptione. Neque enim in veteribus libris ea vox *Decretum* est. Gratiani quidem possum vobis multos ostendere; sed & Burchardi, & Ivonis aliquot sine hac inscriptione. Et ut video, Ivoni Carnotensi magis placuit *Excerptiones* appellare, sic enim scribendum est, non *Exceptiones*. Ejus verba tam in Panormia, & in Decretorum grandiori volumine, quam quod caput est, in epistularum libro hæc sunt: *Excerptiones ecclesiasticarum regularum, partim ex epistulis Romanorum Pontificum, partim ex gestis conciliorum catholicorum Episcoporum &c. in unum corpus adunare curavi.* Panormiæ titulus in veteri libro hic est: *Incipit liber sacrorum canonum.* In eodem libro nulla est præfatio, nullumque scriptoris nomen. Hildeberti quoque Cenomanensis Episcopi, & postea Turonensis, qui Nannetensi concilio non edito præfuit ab Honorio Minore confirmato, qui fuit Callisti Minoris successor, epistula quadragesima nona edita est, cujus initium, *Plerumque fit.* In ea epistula hæc verba leguntur: *Exceptiones Decretorum (vel potius Excerptiones) quas in unum volumen ordinare disposuimus, ad suum finem*

finem nondum perducta sunt. Mendose autem hujus Hildeberti epistulis adscripta sunt illa ipsa Ivonis verba: *Excerptiones ecclesiasticarum regularum &c.* Burchardi vero libri veteres carent inscriptione. Sed in edito non *Decretum*, sed *Decretorum libri XX.* appellantur. *Collectiones* Burchardi Vormaciensis appellat^a Ivo in quadam epistula. Anselmi Lucensis voluminis inscriptionem sine nomine ejusdem in tribus libris legi. Unius eorum hæc est. *Incipit autentica, & compendiosa collectio regularum & sententiarum Sanctorum Patrum, & auctorabilium conciliorum.* Sed ut ad Gratianum redeamus, in ejus libris veteribus illa inscriptio est, quam audisti: *Concordia discordantium canonum.* Similem legi Romæ in veteri libro Cresconij: *Concordia canonum, & ipsi canones.* C. Quid est, quod his verbis significare voluerunt? an putandum est, canones conciliorum ita esse inter se contrarios, ut egeant concordia? A. Quantum ego potui ex Cresconij libro elicere, *concordiam* vocat collectionem similium sententiarum, ut qui scripturæ sacræ verba collegerunt, *Concordantias* Bibliæ appellarunt; quibus verbis, quod pace vestra dicere liceat, nihil excogitari potest ineptius. C. Gratianus igitur sic *Concordiam* dicit, quasi collectionem similium canonum. Cur vero addit vo-

A 3

cem

^a Ivo episto. 74. vel 32. ad Will. Abbatem.

cem discordantium, quæ sola refugit hanc interpretationem? A. Vere tu quidem ais. Nam si inscripsisset, *Concordiam canonum*, ut Cresconius fecit; aut *Concordiam concordantium, & discordantium canonum*: hanc reciperet interpretationem. Nunc vero significare videtur, concordiam inter discordes versari. Sed & si quis librum ipsum Gratiani consideret; sæpe videbit uti distinctionibus non solum in prima ejus voluminis parte, sed etiam in postrema de pœnitentia, & consecratione. In ipsis quoque questionibus singularum causarum apertius utrimque adfert contraria decreta, & canones: quæ aliis distinctionibus allatis in concordiam reducit. Canonum autem appellatione non solum conciliorum ut existimas, regulas, atque sententias; sed etiam aliorum librorum quibus jus Pontificium constat, intelligere eum facile apparet ex ejus verbis. ^a *Ecclesiastica*, inquit, *constitutio canonis nomine censetur. Canon Græce, Latine regula nuncupatur. Regula dicta est, quæ^b recte ducit &c.* quæ ex Isidori lib. vi. etymol. sumpta sunt. Mox ait: Porro canonum alij sunt *decreta Pontificum*, alij *statuta conciliorum*. Sic ante Gratianum *Corpus canonum*, vel *Codex canonum* dicebatur is liber, qui conciliorum, & Pontificum Rom. regulas continebat. Ejus libri

^a *Distin. 3. in princ. &c. & 2.* ^b *eo quod.*

bri mentionem facit Burchardus, enumerans libros, ex quibus ejus collectio constat. Sed antiquiora sunt testimonia Nicolai primi, & Leonis IV, apud^a Gratian. Sic Ivo *Excerptiones ecclesiasticarum regularum* & Anselmus *Authentica collectio regularum, sive Canonum*, collectiones suas appellant: ut etiam vetus meus Panormiæ codex, *Liber sacrorum canonum dicitur*. Idem dicendum est de Græcis collectionibus, quas *Nomocanones* vocant, nomine ex legibus, & regulis efficto: item de Apostolorum regulis à Clemente primo editis, & de aliis sanctorum virorum Dionysij, & Petri Alexandriae Episcoporum & Gregorij Neocæsariensis, Athanasij Alexandrini, Basilij Cæsariensis, & Gregorij Nyssæni, & alterius Gregorij Theologi, & aliorum de quibus cap. secundo sextæ Synodi repetitæ in Trullo. Neque enim recte apud^b Gratianum, & alios eorum opuscula dicuntur confirmari, sed canones, in Græco archetypo. C. Habeo ista. Ex quibus facile intelligo, jus quoque *Canonicum*, quod tu jus *Pontificum* appellare soles, hinc originem duxisse. At vero *Canon Missæ*, & *Canonici saculares*, ac *regulares* cur dicti sunt?

A. Diximus canonem regulam significare: Missæ igitur regula, vel formula vetus, est ille ipse

A 4

Missæ

^a Dist. 19. c. 1. & dist. 20. c. 1. ^b Dist. 16.

c. 7. quoniam,

8 LIBRI PRIORIS

Missæ Canon. Canonicos vero regulares qui dicunt, eandem rem bis dicunt, ut cum Abba pater vocatur, vel Thomas Didymus, sive Geminus, atque alia simili ratione. Sed fingamus duas esse regulas, alteram laxiorem Canonicis sæcularibus scriptam, alteram durioribus regularibus solis conditam. Utrosque sub canone esse dicemus, & canonicos, sed hos durioribus cancellis circumscriptos. C. Hæc placent. Sed quid aliud est in Gratiani libro mutandum præter titulum libri, sive inscriptionem? A. Ita multa sunt, ut non facile omnia uno die explicari possint. Sed genera tibi errorum quorundam proponam, ut postea de quibus magis placebit, agamus. Sæpe erratum esse video in nominibus hominum, urbium, provinciarum, conciliorum, & aliarum rerum, quæ postea exemplis apertiora fient. Sæpe falsæ sunt inscriptiones, & quæ conciliorum sunt, Pontificum Maximorum esse dicuntur; & quæ sunt unius Episcopi inferioris, Romano Pontifici, aut concilio generali, vel provinciali tribuuntur. Ex hoc genere sunt illa, quæ ex concilio Martini Papæ, aut Hadriani Papæ sumpta esse feruntur, quæ vel Martino Bracarenfi, & Græcis conciliis, vel Engelramo Episcopo, vel Hadriano ad Engelramum inscribi debuerunt. Multa Gregorij, Ambrosij, Augustini, vel Hieronymi verba esse dicuntur, quæ
aut

aut nusquam exstant, aut aliena sunt. Illa quoque ipsa, quæ inscriptiones habent veras, non recte referuntur. Sæpe enim contrarias sententias referri scimus, sæpe valde præcisas. Jam vero, quæ ex Græcis fontibus manant, ex variis interpretationibus afferuntur, quasi sint aliorum scriptorum: ac sæpe aliud Græce, quam Latine significant. C. Tu vero me in silvam quandam errorum inducis, cujus nullum exitum video; sed malo, ut de primis quibusque à te dictis agas, ut præcisus his ramis interiora illustriora fiant. A. Quid autem B. nostro placet? B. Ego vero hæc ipsa, quæ proponis, exspecto; sed non is sum, qui operæ pretium esse existimem, tam multa de solo Gratiano dici. Hic enim, ut nosti, & ut facile omnes concedunt, compilerator insignis, nihil fere habet valde utile, quod proprium dicere possis; sed corniculæ illi similis, ut est in fabulis, risum scientibus, admirationem ignorantibus movet. Si verba consideres, nihil illo tritius; si artem requiras, & ordinem docendi, frustra laborabis. Ita multa refert alieno loco ponenda, ita pro certis incerta constituit; ut malis illa eadem in ipsis libris non solum conciliorum, sed etiam Burchardi, & Ivonis, & aliorum collectorum requirere. Itaque dum tu quid apud Gratianum mutandum sit, dices; in veteri me confirmabis opinione, qui frustra hunc

scriptorem mendis purgari putem. Te vero potius hortari, & si pateris, monere non desinam; ut in eam tantum rem incumbas, ut meliorem harum regularum, five decretorum collectionem edas. A. Ludis tu quidem, ut soles perurbane, & mihi videris pro tua præclara dicendi facultate magnas res contemnere, & pro nihilo ducere; minores vero in cælum tollere, atque augere dicendo. Nam ut dem tibi, nihil fere, aut pauca de suo Gratianum attulisse, quod falsum est; adfert enim multa, quæ in aliis collectionibus non invenies: qualia sunt, quæ post Burchardum, & Ivonem sunt nata; item multarum difficultatum solutiones: sed quamvis nulla attulerit, felicior tamen ceteris collectoribus fuisse negare non poteris; quos in tenebris diu fuisse novimus, dum hic in omnium manibus versatur; multorum interpretum illustratur lucubrationibus; refertur denique in judiciis omnibus atque à Theologis non minus, quam à juris utriusque peritis in pretio habetur. Quod si in illo verborum elegantiam desideras, temporis est, non hominis culpa; tritis utitur verbis, ut omnibus prodesse possit. artem, & ordinem docendi flagitas: quasi vero meliore ceteri sint usi. Quod vero postremo hortaris; ut collectionem aliquam edam potius, quam hanc ita perturbatam, & imperfectam ornem: facis tu quidem

DIALOGUS PRIMUS. II

dem ludos, ut dixi. sed hac de re posterius cogitabimus. Nunc quando utrique vestrum non displicet, ut de Gratiani erratis agamus, in crastinum diem differo, quod sum pollicitus. Alia enim urgent his potiora.

A D D I T I O N E S.

HIS scriptis editum vidi Romæ Gratiani volumen hac inscriptione. DECRETUM Gratiani emendatum, Gregorij XIII. Pont. Max. jussu editum. *Et initio distinctionis primæ: Concordia discordantium canonum. Et in admonitione ad lectorem ita scribitur. In plerisque vetustis hujus collectionis exemplaribus hæc tanquam inscriptio rubris literis posita est: Concordia discordantium canonum, addita in quibusdam dictione Incipit, sine ulla Gratiani mentione. Verum in Vaticano illo vetustissimo, cui voluminis ipsius initio recentiori scriptura paleas esse præpositas dictum est, ante ipsas paleas est hic titulus. Decretum Gratiani Monachi sancti Felicis Bononiensis, ordinis Sancti Benedicti, compilatum in dicto Monasterio anno Domini MCLI. tempore Eugenij Papæ tertij. In aliis vero duobus codicibus in extremo est: Explicit decretum compilatum à Gratiano Monacho Monasterii S. Felicis de Bononia. In eadem admonitione hæc etiam verba leguntur. Novissimus istorum omnium, præter auctorem Panormiæ, nam is recentior*

recentior fortasse est, Gratianus Monachus Benedictinus non tantum decretis colligendis, quod superiores fecerant, operam dedit: sed Ivonis fortasse præfatione excitatus, eo potissimum incubuit, ut certis quæstionibus præpositis, quod in utramque partem ex canonibus, qui inter se nonnunquam pugnare videbantur, dici posset, ipse & afferret, & explicaret; omninoque eorum varietatem, quæ speciem dissensionis habebat, ad concordiam revocaret. *Hæc in Romano. In hoc libro A. Ant. Augustinum Archiepiscopum, B. Petr. Galesum, C. Vincentium Augustinum Vincenij F. significat.*

In editione Gregoriana cap. 7. Quoniam. dist. 16. multa mutata sunt, & notis ornata: & quamvis dicatur, Et opuscula Theophili. &c. tamen in notis^a Ivonis verba relata sunt: Confirmamus Sanctorum Patrum canones, & Synodos &c. & Græca verba canonis referuntur, & Latina interpretis, quibus apparet non opuscula, sed canones appellari. Quod etiam verba à Gratiano relata indicant: Confirmamus & ceteros sanctorum canones, & synodos.

De

^a Ivo par. 4. cap. 106. & 134. decr. & lib. 2. tit. II. c. 29. pan.